

Recenzie

Laurențiu Staicu, *Socrate în blugi sau Filosofia pentru adolescenți*, București, Editura Trei, 2020, 366 pp.

Un roman filosofic pentru adolescenți, o introducere în filosofie prietenoasă, atrăgătoare prin stilul narativ al autorului care expune într-un mod cât se poate de accesibil probleme ce au frământat mințile învățaților încă din cele mai vechi timpuri, această carte nu ne poate lăsa indiferenți, începând cu titlul – și o dovadă în acest sens este și recunoașterea valorii ei prin premiul „Ion Petrovici” al Academiei Române, acordat pe 7 decembrie 2022.

O carte în care un „Socrate” contemporan, prin invitație la dialog și provocări speculative, întocmai ca adevăratul Socrate, cel din secolul V î.H., le transmite unor adolescenți învățături despre filosofie, adică acea îndeletnicire a oamenilor care nu se mulțumesc cu aparența lucrurilor, ci caută esențele chiar și în domeniile în care esența stă în aparență (cum se întâmplă în artă).

Înțeleptul antic le-a deschis mințile tinerilor din vremea sa, iar lecțiile lui a fost atât de convingătoare și exemplul său de cetățean responsabil atât de puternic, încât după sfârșitul tragic al maestrului, după cum se știe, unul dintre ucenici, Platon, a făcut din el personajul principal al *Dialogurilor* sale: operă fundamentală a umanității, pe care Whitehead a situat-o atât de sus, încât a afirmat că tot ce s-a scris după aceea în filosofia medievală și modernă este o lungă notă de subsol la aceasta.

Într-adevăr, în *Dialoguri*, prin intermediul lui Socrate, personajul principal care puneă întrebări meșteșugite pentru a afla adevărul căutat împreună cu învățăceii săi, Platon a povestit filosofic despre tot ceea ce îl poate interesa pe om atât din punct de vedere al cunoașterii raționale, cât și al vieții personale și sociale: despre realitate, lume, ființă, despre suflet, despre bine și frumos, despre legi, despre dreptate, despre adevăr, despre iubire, despre idei, despre lucruri drept copii ale ideilor, despre metafizică, despre libertate, despre virtute, despre fericire.

Ei bine, actualizându-le pe toate acestea, „Socrate” în blugi cel din zilele noastre, de altfel un distins profesor univesitar de filosofie ajuns la vârsta maximei înțelepciuni îi înțiază pe liceenii Radu (nepotul său) și Tudor (prietenu nepotului) în tainele filosofiei – într-un loc pitoresc, situat într-o zonă de deal, în mijlocul naturii, tot așa cum Socrate își expunea învățături-

le dialogale nu numai în *agora* ateniană, dar și în plimbări îndelungi, în afara orașului, printre platani.

Timp de șase zile, pornind la drum însoțiți de lătratul vesel al dulăului Hector, cel mai fidel „discipol”, inițial sceptici (mai ales Radu) sau refractari (Tudor), cei doi adolescenți, datorită discursului deopotrivă cald și convingător al profesorului Toma (Socrate cel din zilele noastre) înțeleg binefacerea și rostul filosofiei în viața lor și în lumea de azi, în devenirea lor ca adulți pe care rațiunile practice nu trebuie să-i împiedice să viseze: „(...) Dacă stăm să ne gândim puțin, viața de zi cu zi e un soi de metafizică aplicată pentru fiecare dintre noi (...) Fiecare dintre noi trăiește pe fundalul unei viziuni metafizice despre lume, crezând, de pildă, că anumite tipuri de entități sunt reale, altele nu (...) Dar ele, așa cum am văzut, merită toată atenția noastră, merită să fie chestionate (...)” (pp.136-137).

Această gândire iscoditoare tipic filosofică, i se transmite cititorului (i.e. adolescentul ideal, visător) pentru a-i arăta că filosofia poate oferi nu numai o viziune adecvată asupra lumii cât mai apropiată de adevăr, dar și o mai bună înțelegere a sinelui, o deschidere spre descoperirea identității personale, o cale spre împlinirea propriei vieți nu numai prin posibilitățile materiale de a fi un consumator al celor mei recente produse. De exemplu, în problema binelui (află din carte adolescenții imaginari, prin intermediul personajului Toma), Aristotel, elevul lui Platon, pornind de la ideea că „oamenii sunt ființe menite să trăiască în comunitate, laolaltă, de unde și nevoia de a se călăuzi după reguli morale” considera că „Nu poți trăi în comunitate, împreună cu alții, dacă nu te străduiești să fii mai bun, dacă nu te gândești cum trebuie să te comporți în raport cu ceilalți”. Profesorul Toma le explică celor doi discipoli cât de actual (și valabil) este acest gând aristotelic: „E în regulă, desigur, să te îngrijești de propria ta bunăstare, dar nu trebuie să uiți că bunăstarea ta depinde, într-o măsură foarte mare, de bunăstarea întregii comunități. Asta e un lucru pe care unii gânditori de azi, susținători înfocați ai libertății individuale, par să-l uite sau să-l ignore, la grămadă cu alte idei de-ale anticilor, care nu mai sunt potrivite azi, fără îndoială. Dar asta e, în continuare, o idee importantă, care ar trebui să ne ferească de excesul de a ne gândi numai la bunăstarea proprie sau doar a celor apropiați nouă și atât” (pp. 358-359).

Cele șase capitole ale cărții lui Laurențiu Staicu (I: Originile; II: Realitatea; III: Adevărul; IV: Libertatea; V: Binele; VI: Iubirea) sunt precedate de un „Prolog” (unde sunt prezentate cele două personaje-elevi, Radu și Tudor) și de un revelator „Cuvânt-înainte” sub forma unei scrisori adresate

unui adolescent imaginar, văzut ca „un tânăr visător, rebel și mistuit de dorința de a face ceva important cu viața lui, de a-și aduce contribuția la o lume mai bună” care, fără îndoială „are nevoie de filosofie” (pp. 13-14). Și aceasta pentru că: „filosofia ar putea sau ar trebui să fie privită nu doar ca o disciplină utilă pe traseul maturizării noastre cognitive și emoționale, ci și ca o propedeutică pentru viața de adult”; filosofia îl poate ajuta pe adolescent „să-și dezvolte capacitatea de a analiza rațional lumea” (p. 14), căci „după ce învățăm să comunicăm prin intermediul unei limbi oarecare, nimic nu e mai important decât abilitatea de a gândi critic, sistematic și profund” (p. 16).

Cum „în privința cunoașterii, adolescența nu se încheie niciodată” (p.18), o introducere în filosofie ca aceasta poate fi convingătoare pentru că temele de discuție alese sunt unele pe care „nu le poți evita în viață, oricum ai încerca să trăiești și oricare ar fi țelul după care te vei ghida pe parcurs” (p. 21). Dintre acestea, de exemplu, în privința libertății este important de știut că „nu orice restrângere a libertății este un lucru rău”, că „unele limite sunt bune, chiar necesare pentru a putea dobândi ulterior libertăți mai ample” (p. 21).

Legat de adevăr și familia acestei noțiuni, profesorul Toma precizează, pe scurt: „Faptele sunt ceva care există în lume, pur și simplu, nu pot fi adevărate sau false. Doar opiniile noastre despre ele pot fi astfel” (p. 141). În problema empirismului și a raționalismului este adus un elogiu geniului lui Kant: „Odată ce înțelegem că ceea ce numim cunoaștere este rezultatul colaborării, ca să spunem așa, între simțuri și intelect, nu mai are sens să încercăm să arătăm care dintre cele două surse este mai tare, cum făceau Locke și Descartes, într-un fel” (p. 148).

Cum tema iubirii este foarte importantă, autorul îl „previne” pe adolescentul imaginar că dincolo de imaginea „pe care o proiectăm noi înșine asupra persoanei reale”, „Dragostea perpetuă cere o muncă susținută, un exercițiu constant al imaginației și gândirii” (p. 23) și se poate spune că începe „abia când nu mai ești îndrăgostit” (p. 24).

În „Epilogul” acestei (în mod paradoxal) dense și aerisite cărți aflăm că vacanța petrecută pe „dealul lui Toma” (p.357) a rămas un reper în discuțiile celor doi băieți, de unde putem deduce că personajul principal a jucat un rol în decizia lui Radu de a se înscrie la Filosofie, și a lui Tudor, de a urma Informatica (spre dezamăgirea trecătoare a părinților celor doi, care și-ar fi dorit alte cariere pentru băieții lor). Ultima scenă este începutul unui

urcuș al celor trei personaje însoțite de un cățel, pe deal, dar și pe „cărarea filosofiei” (p. 366).

Scriitorul însuși, profesorul Laurențiu Staicu de la Facultatea de Filosofie a Universității din București a dedicat această carte celui pe care îl consideră maestrul său, profesorul Vasile Tonoiu, la rândul său autorul unei cărți cu titlul *Omul dialogal* (1995) și al altor lucrări din ultima parte a vieții (3 februarie 1941 – 9 iunie 2023), expuse sub formă dialogică (*Înțelepciune versus filosofie* – 2007; *Laudă icoanei* – 2011; *Altfel de proze* – 2011). Fericiți elevii care au astfel de profesori și profesorii care au astfel de elevi, capabili să ducă mai departe mesajul operei și vieții exemplare.

Lorena Stuparu